

Radni materijali – doprinos poučavanju strategija čitanja

Teaching Materials – Enhancing Reading Strategy Instruction

Primljeno: 25. 10. 2023.
Prihvaćeno: 5. 11. 2023.

**TEMA
BROJA**

mr. sc. Zorka Renić
Medicinska škola Bjelovar
zorkarenic@gmail.com

Ana Sudarević, prof.
Osnovna škola Dubovac, Karlovac
ana.sudarevic1@skole.hr

Gordana Šutej, prof.
Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić“, Duga Resa
gordana.sutej@gmail.com

Sažetak

Tema strategija čitanja postaje sve važnija i sve prisutnija u suvremenom obrazovanju. No, uz postojeće radove na ovu temu, još uvijek postoji potreba za teorijskim osnovama i radnim materijalima koji bi podržali razvoj i primjenu strategija čitanja u obrazovnom sustavu. S tim ciljem, te na osnovu ispitivanja provedenog u dvije osnovne i jednoj srednjoj školi o primjeni strategija čitanja među osmašima i učenicima prvih razreda srednje škole, osmišljen je projekt *Strategije čitanja – Čitam da pročitam* usredotočen na poučavanje aktivnog pristupa čitanju i primjenu strategija. Konačan proizvod rada na projektu je brošura *Strategije čitanja*. To je svojevrsni kolaž materijala kojima je cilj poučavanje strategija čitanja učenika osnovne i srednje škole, a namijenjena je svim dionicima obrazovnog sustava budući da se strategije čitanja trebaju poučavati i uvježbavati u osnovnoj i srednjoj školi u svim nastavnim predmetima jer se tako ostvaruju ishodi različitih predmetnih kurikuluma te očekivanja međupredmetne teme *Učiti kako učiti*.

Ključne riječi: knjižnica, obrazovni djelatnici, poučavanje, strategije čitanja, Učiti kako učiti

Summary

Reading strategies are becoming increasingly important and prevalent topic in modern education. However, despite existing works on this topic, there is still a need for theoretical foundations and teaching materials that would support the development and implementation of reading strategies in the educational system. With this goal in mind, and based on research conducted in two elementary schools and one high school on the application of reading strategies among eighth graders and first-year high school students, the Reading Strategies Project - "I Read to Understand" was devised, focused on teaching an active approach to reading and the application of strategies. The product at the end of the project is the Reading Strategies brochure, a kind of collage of materials aimed at teaching reading strategies to elementary and high school students. It is intended for all stakeholders in the educational system since reading strategies should be taught and practiced in elementary and high schools in all subjects, as this fulfills the outcomes of various subject curricula and the expectations of the cross-curricular theme "Learning how to learn."

Keywords: library, educators, teaching, reading strategies, learning how to learn

Uvod

U kontekstu školskog knjižničarstva, cjeloživotno obrazovanje i stručna usavršavanja neizostavan su dio profesionalnog rada knjižničara. Realiziraju se kroz stručne skupove u organizaciji nadležnih institucija te relevantnih udruga i društava, uz, naravno, samostalno praćenje recentne literature. Skupna usavršavanja, jednodnevna ili višednevna, prije *lockdowna*, bila su rjeđa, no pomno planirana u smislu tema, njihove širine, odnosno dubine razrade. Tijekom *lockdowna* uvedena je praksa *online* održavanja tečajeva, stručnih skupova i mrežnih seminara, što je, s jedne strane omogućilo sudjelovanje većeg broja zainteresiranih, ali i zastupljenost većeg broja tema kao i broj organizatora koji ih nude. S druge strane, čini se da je kvantiteta nadmašila kvalitetu, učestalost, pak, dubinu obrade teme, a teorija praksu.

Strategije čitanja – kompleksna tema

Kompleksna tema strategija čitanja postaje sve važnija i sve prisutnija u suvremenom obrazovanju, a stručnjaci iz različitih područja sve se više posvećuju njezinom istraživanju. Bez obzira na sve veći broj dostupnih radova na ovu temu,¹ uključujući i one na hrvatskom jeziku, još se uvijek osjeća nedostatak i potreba za teorijskim osnovama i radnim materijalima koji bi podržali razvoj i primjenu strategija čitanja u obrazovnom sustavu. Knjižničarke triju škola smještenih u dvije različite županije: Zorka Renić (Medicinska škola Bjelovar), Ana Sudarević (Osnovna škola Dubovac, Karlovac) i Gordana Šutej (Osnovna škola „Ivan Goran Kovačić“ Duga Resa) zajednički su prepoznale ovu potrebu. Potaknute rezultatima ispitivanja provedenim 2021. godine,² došle su do zaključka da učenici nedovoljno koriste strategije čitanja te da ih je, stoga, potrebno razvijati, poučavati te promicati važnost njihovog korištenja. Budući da je tema malo zastupljena u formalnom obrazovanju knjižničara i nastavnika, valja je uključiti u ostale oblike obrazovanja, kao što je cjeloživotno obrazovanje.

Brošura – Kako razvijati strategije čitanja

Projekt *Strategije čitanja – Čitam da pročitam*, fokusiran na poučavanje aktivnog pristupa čitanju i primjenu strategija koje omogućuju razumijevanje onoga što se čita, proveden je uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja u spomenutim školama u školskoj godini 2022./2023.

Konačni je proizvod na kraju projekta brošura namijenjena učiteljima, knjižničarima i učenicima te im omogućava da bolje razumiju i samostalno primjenjuju strategije čitanja. Brošura je svojevrsni kolaž materijala kojima je cilj poučavanje strategija čitanja učenika osnovne i srednje škole. Sastoji se od nekoliko poglavlja i priloga.

Uvodni tekst ukratko definira strategije čitanja te donosi njihovu podjelu prema relevantnim kriterijima. Jasnoći teksta doprinosi tablični prikaz podjele strategija. Slijede praktični primjeri poput scenarija poučavanja i primjera aktivnosti za učenike. Scenarij poučavanja obuhvaća niz sesija poučavanja strategija čitanja preporučenim modelom postupnog prenošenja odgovornosti.

¹ Pogledati u prilogima popis odabrane literature

² Više o rezultatima ispitivanja u članku: Renić, Z.; Sudarević, A. Čitam, da pročitam: pilot-ispitivanje o poznavanju i korištenju strategija čitanja među učenicima osmog razreda osnovne škole i prvog razreda srednje škole. XXXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: zbornik radova./ Uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2022. Str. 59-69.

On uključuje sljedeće korake:

1. objašnjenje strategija (opis strategija i zašto ih je važno primjenjivati, što je njihova svrha)
2. demonstracija strategija (nastavnik čita naglas i glasno razmišlja; pokazuje kako se primjenjuje strategija)
3. zajednička primjena strategija (nastavnika i učenika)
4. vođena primjena strategija uz postupno prepuštanje odgovornosti s nastavnika na učenika
5. samostalna primjena učenika.

Također, isti scenarij donosi i preporuke da se bolji učinak u poučavanju strategija postiže ako se poučava više strategija odjednom, te da se prezentiranje i uvježbavanje strategija provodi koncentrirano tijekom nekoliko tjedana.

Knjižničarima je posebno zanimljiva strategija pregledavanja teksta, te je u brošuri predloženo nekoliko aktivnosti. Strategija pregledavanja teksta može se koristiti u svim nastavnim predmetima, a mogućnosti primjene su raznolike. Budući da je važan cilj poučavanja ove strategije usmjeravanje učenika na čitanje sadržaja, kazala, uočavanje važnost naslova i rječnika (pojmovnika), dio je knjižnične i informacijske pismenosti.

Završni dio brošure je preporuka, tj. prijedlog kako uključiti cijelu školu (i šire) u poučavanje strategija čitanja. Autorice predstavljaju inspirativan primjer Middle School High Five opisan u članku Amy Goodman.³ Amy Goodman opisuje inicijativu na razini okruga s ciljem organiziranja nastavnika kako bi pomogli njihovim učenicima postati bolji čitatelji, pružajući im poučavanje i vježbe u pet strategija čitanja u svim predmetima. Predlaže da se provede program u kojem će se svaki tjedan uvoditi nova strategija čitanja i uključiti nastavnike iz svih predmetnih područja. Cilj je da svi nastavnici sustavno koriste istu strategiju tijekom određenog vremenskog razdoblja u svojim školama kako bi učenici dobili ponovljenu praksu te strategije u različitim okruženjima i na različitom tekstu. Autorice brošure donose i konkretne aktivnosti ovog modela poučavanja strategija čitanja.

Osim toga, brošura sadrži popratne materijale – kartice i straničnike – koji se mogu koristiti tijekom poučavanja ili ih se može umnožiti i podijeliti učenicima. Također, QR kodovi koji se nalaze u priručniku sadrže mrežne materijale koje nije bilo moguće dodati u tiskanu verziju priručnika, kao i popise relevantne literature za daljnje usavršavanje.

I na kraju, cijeli ovaj priručnik dostupan je i u mrežnom obliku (QR kod), kao i svi prilozi koji su prilagođeni za ispis (u crnobijeloj verziji). Dostupna je i pdf verzija za sve koji žele isprintati svoj primjerak brošure.

Brošura i popratni materijali obogaćeni su ilustracijama svjetski poznate i priznate autorice Irene Jukić Pranjić. Riječ je o ilustracijama koje je izradila za animaciju [Što su strategije čitanja](#) (vidi Priloge). Ova animacija donosi osnovne informacije i može koristiti u svim fazama poučavanja o strategijama čitanja.

³ Goodman, A. The Middle School High Five: Strategies Can Triumph. // Voices from the Middle. 13, 2(2005.), str. 12-19.

Nastava strategija čitanja u svim predmetima

Kako bismo osigurali da učenici postanu vješti čitatelji, trebamo ih poučiti različitim strategijama čitanja koje mogu primijeniti u svim područjima. To valja činiti u svakom predmetu, svakodnevno, tijekom redovne nastave, ali i izvannastavnih i sličnih aktivnosti te u suradnji sa školskom knjižnicom. Važno je da se strategije čitanja poučavaju i uvježbavaju u osnovnoj i srednjoj školi u svim nastavnim predmetima jer se tako ostvaruju ishodi različitih predmetnih kurikulumu te očekivanja međupredmetne teme Učiti kako učiti.⁴ U školama koje su sudjelovale u projektu provedene su specijalizirane radionice o strategijama čitanja na sastancima izvannastavnih aktivnosti u knjižnici (čitateljski klubovi, Mali knjižničari, novinarska grupa).

Zaključak

Poučavanje strategijama čitanja treba biti među glavnim zadaća svih dionika obrazovnog sustava. Uporište za to nalazi se u stručnoj literaturi kao i u Kurikulumu za međupredmetnu temu Učiti kako učiti gdje se govori o izravnom poučavanju strategijama čitanja od prvog razreda osnovne škole do završnog razreda srednje škole u svim nastavnim predmetima i izvannastavnim aktivnostima.

Naime, poznavanje, odabir i valjana primjena strategija čitanja omogućuje ovladavanje vještinama dubinskoga čitanja, usvajanje tekstova, komunikaciju s tekstovima, utječe na razvoj i ovladavanje viših razina čitalačke pismenosti koja objedinjuje kognitivne i metakognitivne kompetencije. U konačnici, poznavanje, odabir i primjena strategija čitanja utječu na ostvarivanje osobnih ciljeva, razvoj vlastitih znanja i potencijala, ali i sklonost prema čitanju, cjeloživotnom učenju i profesionalnom razvoju.

S druge strane, ponekad je potrebna i dodatna edukacija odgojno-obrazovnih djelatnika o ovoj temi, posebno ukoliko ovo područje nije bilo dio formalnog obrazovanja današnjih učitelja i stručnih suradnika. S tim ciljem na umu autorice su pripremile opisanu brošuru te je dijele sa svima zainteresiranima.

⁴ Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Narodne novine 7/2019. Zagreb.

Literatura

1. Bakota, L. Strategije razumijevanja pri čitanju: Metodičke mogućnosti čitanja s razumijevanjem u nastavi hrvatskoga jezika. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020.
2. Goodman, A. The Middle School High Five: Strategies Can Triumph. // Voices from the Middle. 13, 2(2005.), str. 12-19.
3. Ministarstvo znanosti i obrazovanja. 2019. Kurikulum za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Narodne novine 7/2019. Zagreb.
4. Renić, Z.; Sudarević, A. Čitam, da pročitam : pilot-ispitivanje o poznavanju i korištenju strategija čitanja među učenicima osmog razreda osnovne škole i prvog razreda srednje škole. XXXIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske: zbornik radova./ Uredila Adela Granić. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2022. Str. 59-69.

Prilozi

1. Brošura Strategije čitanja <https://anyflip.com/ljali/imya/>
2. Poveznica na mapu s materijalima: https://drive.google.com/drive/folders/1PN6FC3IduZP7xhJFDSczA4LK9P6U9jeR?usp=drive_link
3. Što su strategije čitanja (video) <https://www.youtube.com/watch?v=XbL-uAbKGd8>
4. Strategije čitanja – čitam da pročitam (kratki filmovi) <https://knjiznicaigk.wordpress.com/aktivnosti-u-knjiznici/ucionica/>
5. Preporučena literatura <https://strategijecitanja.glide.page>